

Letter to the Editor / Editöre Mektup

A New Framework for The Assessment of Comprehensive Literature Search: The PRESS 2015 Guideline

Kapsamlı Literatür Taramasının Değerlendirilmesinde Yeni Bir Çerçeve: PRESS 2015 Rehberi

Handan Terzi¹, Yeter Kitiş²

Abstract

Systematic reviews are accepted as the most reliable references which synthesize the best evidence among the existed evidences, especially in health care. Comprehensive literature search is one of the significant stages of systematic review process. However, adapting search strategy to the various electronic databases is a tough and time-consuming process. Peer review is known as a current approach to shorten this process and increase the quality of evidence. Peer Review of Electronic Search Strategies (PRESS) Guidance is an important tool which is used for this purpose. PRESS Guidance was developed to assess electronic search strategies used in the literature searches for systematic reviews and Health Technologies Assessment reports in 2008 and updated in 2010 and 2015. PRESS 2015 Guidance is constituted of four sections; i) recommendations for librarian practice, ii) an evidence-based checklist, iii) an assessment form and iv) implementation strategies. In this review, it was aimed to translate the PRESS 2015 Guidance into Turkish and widen its usage. Since the popularity of systematic review methodology has increased especially in healthcare both in the world and in our country, the PRESS 2015 Guidance is recommended to be used actively by researchers to construction and adaptation of the search strategy.

Key words: evidence-based practice, guideline, peer review, research.

Özet

Sistemik derlemeler, sağlık hizmetlerinde mevcut kanıtların sentezlenerek en iyi kanıtın elde edilmesinde en güvenilir referans olarak kabul edilmektedir. Kapsamlı literatür taraması, sistemik derleme sürecinin önemli aşamalarından biridir. Bununla birlikte, tarama stratejisinin oluşturulması ve çeşitli veri tabanlarına uyarlanması zorlu ve zaman alıcı bir süreçtir. Akran değerlendirmesi bu süreci kısaltan ve kanıtın kalitesini arttıran güncel bir yaklaşımdır. Peer Review of Electronic Search Strategies (PRESS) Rehberi bu amaçla kullanılan önemli bir araçtır. PRESS rehberi sistemik derleme ve Sağlık Teknolojileri Değerlendirmesi raporları için yapılan literatür taramasında kullanılacak elektronik tarama stratejilerinin değerlendirilmesi amacıyla 2008 yılında geliştirilmiş, 2010 ve 2015 yıllarında güncellenmiştir. PRESS 2015 Rehberi; i) Kütüphanecilere Yönelik Öneriler, ii) Kanıt Temelli Kontrol Listesi, iii) Değerlendirme Formu ve iv) Uygulama Stratejileri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Bu derleme çalışmasında PRESS Rehberinin 2015 güncellemesi Türkçeye kazandırılarak kullanımının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Tüm dünyayla benzer şekilde ülkemizde özellikle sağlık alanında sistemik derleme metodolojisinin öneminin gittikçe arttığı göz önünde bulundurulduğunda, PRESS 2015 Rehberinin tarama stratejisinin oluşturulmasında ve uyarlanmasında araştırmacılar tarafından aktif olarak kullanılması önerilir.

Anahtar kelimeler: araştırma, hakem değerlendirmesi, kanıta dayalı uygulamalar, rehber.

Geliş tarihi / Received: 11.07.2021 Kabul tarihi / Accepted: 10.03.2022

¹Ufuk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü / Türkiye

²Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü / Türkiye

Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Handan Terzi, Ufuk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü, Türkiye
handan.terzi@ufuk.edu.tr

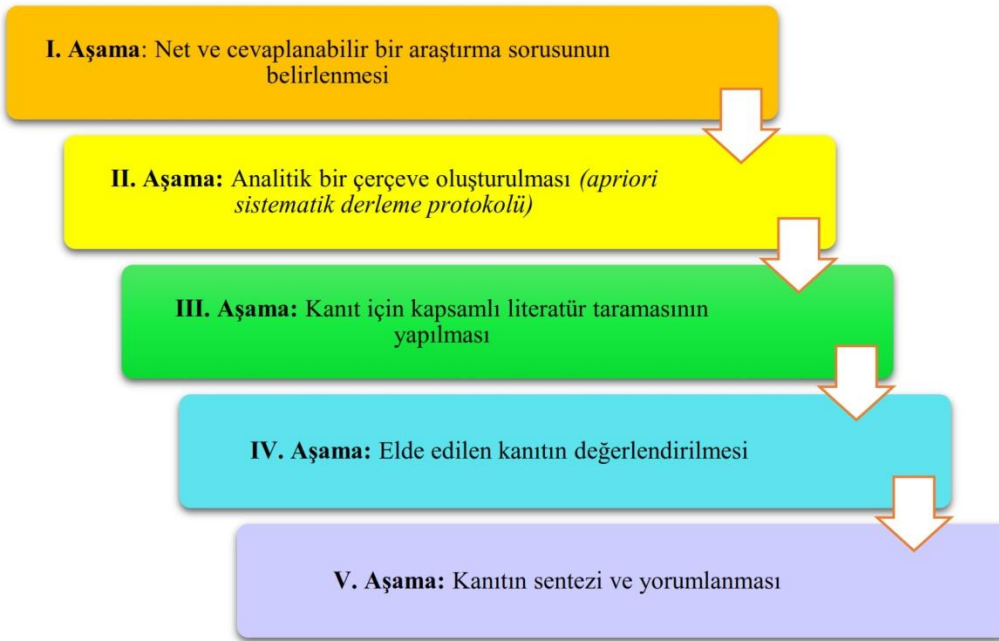
Terzi H, Kitiş Y. A New Framework for The Assessment of Comprehensive Literature Search: The PRESS 2015 Guideline. TJFMPC, 2022;16(2): 231-244

DOI: 10.21763/tjfm.969790

Giriş

Bilimde var olan en iyi kanıtın aranması süreci, bir sanat olarak nitelendirilmektedir.¹ Sağlık hizmetlerinde kanıtın sentezlenmesinde, metodolojik şeffaflıklarından dolayı sistematik derlemeler referans olarak kabul edilmektedir.² Sistematik derleme, belirli bir araştırma sorusuna cevap bulmak amacıyla önceden belirlenmiş dahil etme kriterlerini karşılayan çalışmaların sonuçlarını bir araya getirerek güçlü bilimsel kanıt oluşturmayı sağlayan bir araştırma yöntemidir.³ Bir sistematik derlemeyle literatürde var olan en iyi kanıt elde edilirken, aynı zamanda gelecekteki çalışmaların hedeflediği boşluklar da tanımlanmakta, değerlendirilmekte ve özetlenmektedir.⁴ Sistematik derlemelerde amaç, araştırma öncesinde hazırlanan bir protokolle yazılı hale getirilen açık ve sistematik yöntemler kullanılarak biası (yanlılığı) azaltmaktır.^{3,5} Bu nedenle sistematik derlemeler, dahil etme kriterlerine uygun olabildiğince çok sayıda çalışmanın belirlenebilmesi için çeşitli kaynaklarda kapsamlı, objektif ve tekrarlanabilir bir literatür tarama süreci gerektirmektedir.⁵

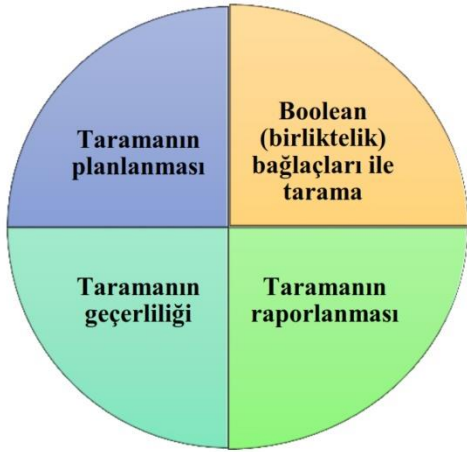
Kapsamlı literatür taraması, sistematik derleme sürecinin kritik bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Şekil 1).^{4,6,7,8} Literatür tarama, sistematik derlemenin veri toplama sürecidir.⁹ Kapsamlı literatür taraması, elektronik veri tabanı taraması ve ek tarama yöntemlerinin (kaynakça taraması, gri literatür taraması vb.) birlikte kullanılmasını gerektirir.^{1,4,7} Her bir veri tabanında farklı dergi ve disiplinlere ait çalışmalar yer aldığı için, taramanın kalitesi açısından konuyla ilgili birden çok veri tabanının kullanılması önerilmektedir.⁷ Yapılan bir çalışmada, veri tabanı seçiminin sistematik derleme sonuçları üzerinde önemli etkilerinin olduğu belirtilmiştir.⁷ Seçilen tüm veri tabanları için oluşturulan tarama stratejisinin, konuyla ilgili tüm çalışmaların belirlenmesi ve ilgisiz çalışmaların hariç tutulması adına yüksek duyarlılık ve seçicilikte olması önemlidir.^{1,8} Sistematik derlemelerde tarama stratejisinin oluşturulmasının, duyarlılık ve seçicilik arasındaki en iyi dengeyi bulma ve tarama stratejilerinin veri tabanlarına uyarlanması zorlu ve zaman alıcı bir süreç olduğu bilinmektedir.^{8,10} Bu nedenle literatür tarama sürecinin detaylı ve bilimsel bir şekilde planlanması ve bu planın raporlanması, taramanın etkinliğini artırarak tarama sürecini kısaltacaktır.⁴

Şekil 1. Sistematik derlemenin aşamaları

Tarama stratejisinin geliştirilmesi, sürekli değerlendirme ve süzgeçten geçirmeyi içeren tekrarlı bir süreçtir (Şekil 2).¹ Sistematik derlemeye dahil edilen her bir çalışmanın kapsamı ve konuyla ilgisi sistematik derlemenin kalitesini etkilediği için, literatür taramada kullanılan tarama stratejisinin titiz bir şekilde oluşturulması gerektiği bildirilmektedir.^{7,10} Cochrane derlemelerinde kullanılan tarama stratejilerinin

incelendiği bir çalışmada, incelenen sistematik derlemelerin %73'ünün tarama stratejisinde hatalar olduğu, bunların %53'ünde hataların taramanın duyarlık ve seçiciliğini azalttığı belirlenmiştir.¹¹ Çalışmaların seçilmesi, verilerin ayrılması ve nicel/nitel sentez süreçleri gibi sistematik derleme sürecinin diğer bileşenlerinin, dahil etme kriterlerine tam uyumlu çalışmaların belirlenmesine bağlı olduğu bilinmektedir.⁹ Bu nedenle literatür tarama, olası biası azaltmak için hem değerlendirilebilir hem de tekrarlanabilir şekilde tasarlanmalıdır.^{1,9,10} Güncel literatürde, taramanın kalitesi açısından konuyla ilgili veri tabanı, elektronik ara yüzler ve anahtar kelimelerin belirlenmesinde bilgi-belge yönetimi uzmanları (kütüphaneciler), bilişim uzmanları ve alanın diğer uzmanlarından yardım alınması ve akran değerlendirmesi (peer review) önerilmektedir.^{5,11,12}

Şekil 2. Sistematik derleme sürecinde literatür taramasının bileşenleri

Akran değerlendirmesi, sistematik derlemelerde kapsamlı literatür taramasında kullanılacak stratejinin gücünü arttıran ve her veri tabanına spesifik tarama stratejisi oluşturmanın son dönemde değeri artan bir bileşeni olarak kabul edilmektedir.^{9,13,14} Akran değerlendirmesi, sistematik derleme ve meta-analizlerin tarama sürecinin raporlanmasında kullanılması önerilen yeni geliştirilmiş 16 maddelik PRISMA-S (Preferred Reporting Items for Systematic Review and Meta-Analysis-Search) rehberine bir standart olarak eklenmiştir (Madde 14).⁹ PRISMA-S rehberinde, tarama stratejilerinin akran değerlendirmesinin standart bir çerçeve içerisinde yapılmasının veri tabanlarına spesifik tarama stratejisi oluşturma sürecini kolaylaştırdığı belirtilmektedir.⁹ PRESS (Peer Review of Electronic Search Strategies-Elektronik Tarama Stratejileri Akran Değerlendirmesi) Rehberi'nin bu amaca hizmet eden iyi bir kaynak olduğu bilinmektedir.^{7,9,13,14} PRESS Rehberi, bir sistematik derlemenin yapılabilmesi için konuyla ilgili seçilen anahtar kelimelerin yakınlık bağlaçları ile birliktelik, veya literatürdeki adıyla Boolean bağlaçlarının (AND/VE, OR/VEYA, NOT/DEĞİL), sistematik derlemenin amacına uygun bir şekilde birleştirilmesi ve hariç tutulması ile oluşturulan ve tarama için seçilen her bir veri tabanının spesifik tarama kurallarına göre uyarlanan stratejinin doğruluk ve seçiciliğinin belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır.^{7,9,10}

Bu çalışmada PRESS 2015 Rehberi'nin Türkçeye uyarlanarak sistematik derleme sürecinde kapsamlı veri tabanı taraması için oluşturulan tarama stratejisini doğru, duyarlı, seçici ve güçlü hale getirmek ve tarama sürecinde olası hataları önleyerek yapılan sistematik derleme ve meta-analiz çalışmalarının kalitesinin artırılması için akran değerlendirmesinin kullanımının yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Yöntem

PRESS 2015 Rehberinin Türkçeye Uyarlanma Süreci

Bu çalışmada son olarak 2015 yılında güncellenen PRESS (Peer Review of Electronic Search Strategies-Elektronik Tarama Stratejileri Akran Değerlendirmesi) Rehberi'nin Türkçe uyarlaması, çeviri tekniklerine uygun olarak yapılmıştır.

Çeviri öncesinde Jessie McGowan'dan e-mail aracılığıyla yazılı onay alınmıştır. Orijinali İngilizce yazılmış olan rehberin Türkçeye çevirisi araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Çevirisi yapılan rehber için anadili İngilizce olan ve iyi Türkçe bilen profesyonel bir dil uzmanından görüş alınmıştır. Alınan geribildirim doğrultusunda, araştırmacılar tarafından rehberde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Rehberin orijinali ile Türkçeye çevrilmiş olan hali, hemşirelik alanında çalışan ve sistematik derleme metodolojisi ile ilgili yedi uzmana (öğretim üyesi) e-mail aracılığıyla gönderilmiştir. Uzmanlardan rehberi Türkçe diline ve ifadelerin alana uygunluğu açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Rehberdeki her bir ifade, araştırmacılar tarafından oluşturulan üçlü likert tipte (uygun-kısmen uygun-uygun değil) bir form aracılığıyla uzmanların görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan geri bildirimler çerçevesinde, rehberin Türkçe formunun son hali elde edilmiştir.

Bulgular

PRESS 2015 Rehberi

PRESS Rehberi, sistematik derleme ve Sağlık Teknolojileri Değerlendirmesi (STD) raporları için yapılan literatür taramasında kullanılacak elektronik veri tabanı tarama stratejilerinin değerlendirilmesi amacıyla 2008 yılında geliştirilmiş, 2010 ve 2015 yıllarında güncellenmiştir.¹⁴ PRESS 2015 Rehberi; i) Kütüphanecilere Yönelik Öneriler (Tablo 1), ii) PRESS 2015 Kanıt Temelli Kontrol Listesi (Tablo 2), iii) PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu (Tablo 3) ve iv) Rehberin Uygulama Stratejileri (Tablo 4.) olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.¹⁴

Tablo 1. PRESS 2015 Rehberi Kütüphaneciler İçin Öneriler

PRESS 2015 REHBERİ_KÜTÜPHANECİLER İÇİN ÖNERİLER		
No.	Öneri	Yönlendirme
1	Araştırma sorusunun çevirisi: Araştırma sorusunun tarama kavramlarına doğru bir şekilde dönüştürülüp dönüştürülmediğini değerlendirin.	<ul style="list-style-type: none"> • İdeal olan, birincil tarama stratejisinin kavramsal netliğinin sağlanması için akran değerlendirmesine gönderilmiş olmasıdır. Tipik olarak PICO'nun bazı varyasyonlarına göre şekillendirilmiş olan araştırma sorusu ve kütüphane referans birimi ile yapılan görüşmede ortaya çıkan taramanın nasıl yapılacağına dair ince noktalar tarama stratejisi ile birlikte sunulmalıdır.
2	Birliktelik ve yakınlık bağlaçları: Araştırma sorusunu gösteren bileşenlerin birliktelik ve/veya yakınlık bağlaçları ile doğru bir şekilde birleştirilip birleştirilmediğini değerlendirin. ^a	<ul style="list-style-type: none"> • Taramayı birliktelik bağlaçlarının kullanımında yapılan hataların olduğu yerler açısından gözden geçirin; örneğin, OR/VEYA yanlışlıkla AND/VE'nin veya AND/VE yanlışlıkla OR/VEYA'nın yerine kullanılmış olabilir veya AND/VE birliktelik bağlacı olarak kullanılmak yerine ifade ya da kelimeleri birleştirmek amacıyla kullanılmış olabilir (cümle bağlacı olarak kullanma gibi). NOT/DEĞİL bağlacının kullanıldığı yerlerde istenmeden bazı dışlamalar meydana gelebilir ya da başka bir yöntem (örneğin bir konu başlığı, <i>kontrol etiketi (check tag)</i> ya da <i>sınırlandırma (limit)</i>* kullanmak benzer sonucu ortaya çıkarabilir. • Parantez içi kullanımının mantıklı ve gerektiği gibi uygulandığını teyit edin. AND/VE yerine bir yakınlık bağlacının kullanımının (adjacent, near, within) kesinliği artırıp arttırmadığını göz önünde bulundurun. • Yakınlık bağlaçları kullanılıyorsa, seçilen genişliğin arama terimlerinin beklenen tüm örneklerini yakalamak için dar olup olmadığını veya seçilen genişliğin çok fazla olup olmadığını değerlendirin. Bu durum aranan veri tabanının etkisiz sözcükleri (arama motorları için geçersiz sözcükler, ör: ama, ancak, bu, burada) tanıyıp tanımadığına bağlı olarak değişebilir. • Sınırlandırmalar dahil edilmişse (insan veya yaşlı nüfus gibi) uygun ifade düzeninin kullanılmasını sağlayın.
3	Konu başlıkları (veri tabanına özel): Konu başlıklarının seçiminin veri çekmeyi en iyi şekilde yapabilmek için yeterince kapsamlı olup olmadığını değerlendirin.	<ul style="list-style-type: none"> • Konu başlığı kullanımında şu bileşenleri değerlendirin: eksik veya hatalı başlıklar; terimlerin ilgili/ilgisiz kullanımı; genişletmenin ilgili daha dar terimleri dahil edecek şekilde doğru kullanımı. • **Değişken alt başlıkların kullanımını dikkate alın, çünkü çoğu durumda, belirli konu başlığına iliştilmiş alt başlıklar kullanmak tercih edilmektedir (Ör. MEDLINE'da 'Neck Pain/su'dan ziyade 'Neck Pain/and su.fs.' kullanılır). [Konu başlıklarının ve alt başlıkların veri tabanına özel olduğunu unutmayın.]
4	Metin kelimesi ile tarama (serbest metin): Yeterli konu başlığı kapsamı olmayan arama terimlerinin serbest metin terimleriyle iyi temsil edilip edilmediğini değerlendirin ve ilave eş anlamlı, zıt anlamlı ve ilgili terimlere gereksinim olup olmadığını değerlendirin.	<ul style="list-style-type: none"> • Serbest metin terimleri genellikle eksik veri tabanı konu başlıklarını kapsamak için kullanılır. Serbest metin kullanımının çok dar veya çok geniş olup olmadığını, terimlerin uygunluğunu, eş anlamlı veya zıt anlamlı olup olmadığını göz önünde bulundurun.
5	Yazım, söz dizimi ve satır numaraları: Heceleminin, söz diziliminin ve tarama uygulamasının doğruluğunu değerlendirin.	<ul style="list-style-type: none"> • Tarama stratejisini yanlış yazılan kelimeler ve yazım denetiminde kolayca tespit edilemeyen sistem söz dizilimindeki hatalar açısından gözden geçirin. • Tarama mantığının doğru bir şekilde uygulandığından emin olmak için her bir satır numarasını ve satır numaralarının bir araya getirilişini kontrol edin.

Tablo 1. (devam) PRESS 2015 Rehberi Kütüphaneciler İçin Öneriler

PRESS 2015 REHBERİ KÜTÜPHANECİLER İÇİN ÖNERİLER		
No.	Öneri	Yönlendirme
6	Sınırlandırmalar ve filtreler: Kullanılan sınırlandırmaların (filtreler dahil) uygun olup olmadığını ve doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirin.	<ul style="list-style-type: none"> • Olası epidemiyolojik biasa yol açabileceğinden, uygun çalışma tasarımları veya klinik soruyla ilgili olmayan sınırlandırmaların uygulanıp uygulanmadığını görmek için tarama stratejisini gözden geçirin. • Geçerli araştırma desenine veya klinik soruya uygulanan sınırlamaların uygun olup olmadığını gözden geçirin zira bunlar potansiyel epidemiyolojik biasa yol açabilir. • Metodolojik tarama filtrelerinin doğru uygulandığını kontrol edin; ör, ekonomik değerlendirmelerin sistematik derlemesi. randomize kontrollü çalışmalarla sınırlı değildir.
<p>Kısaltmalar: PICOs: hasta, girişim, karşılaştırma, sonuç, araştırma türü; RKÇ: randomize kontrollü çalışma; SD: sistematik derleme; su: surgery; fs: floating subheadings.</p> <p>^a Yakınlık bağlaçlarının tarama sağlayıcısına göre çeşitlilik gösterdiğini unutmayın.</p> <p>* <i>Dizinleyiciler, araştırma kategorilerini tanımlamak için makalelere kontrol etiketleri uygular. Kategoriler araştırma öznelerini (kadın veya yetişkin gibi) içerir. Bu seçeneği seçerseniz size seçiminizle ilgili kategorilerin listesi sunulacaktır. MEDLINE sınır olarak kontrol etiketleri kullandığından eğer basit taramada bu terimlerden herhangi birini komut satırında nitelenmemiş bir arama olarak ararsanız, sonuçlar bir tarama geçmişisi sayfası açacaktır. Kontrol etiket terimleri kontrol etiketleri (Check tags) başlığının altında limit bölümünde listelenmiştir.</i></p> <p>** <i>MeSH konu başlıkları hiyerarşinin tepesinden itibaren 12 seviyedeki dar terimleri ile hiyerarşiktir. Bir terimi ve onun daha dar terimlerini getirmek için konu başlığı genişletilmelidir, bir konu başlığı bir terimi ve onun dar terimlerini 'OR' ile birlikte yazılarak genişletilmelidir. OVID yaygın kullanılan geniş terimleri dar terimleri ile birlikte önceden genişletilmiş olarak yükleme sırasında verir. Bu, önceden genişletilmiş MeSH terimleri konu başlıkları (SH) listesinde yer almaktadır.</i></p>		

Tablo 2. PRESS 2015 Rehberi Kanıt Temelli Kontrol Listesi

PRESS 2015 REHBERİ KANIT TEMELLİ KONTROL LİSTESİ	
1. Araştırma sorusunun çevirisi	<ul style="list-style-type: none"> Tarama stratejisi, araştırma soruları/PICO ile eşleşiyor mu? Taramada kullanılan kavramlar anlaşılır mı? Dahil edilen PICO öğelerinin sayısı çok az veya çok fazla mı? Taramada kullanılan kavramlar çok dar veya çok geniş mi? Taramadan elde edilen sonuç sayısı çok az veya çok fazla mı? (Lütfen her satırdaki kayıt sayısını belirtiniz.) Farklı veya karmaşık yöntemler açıklanmış mı?
2. Birliktelik ve yakınlık bağlaçları (Bunlar taramanın yapıldığı veri tabanına göre çeşitlilik gösterir)	<ul style="list-style-type: none"> Birliktelik ve yakınlık bağlaçları doğru kullanılmış mı? Köşeli parantez kullanımı tarama için uygun ve etkili mi? Eğer 'DEĞİL/NOT' bağlacı kullanıldıysa, bu herhangi bir istenmeyen dışlamaya neden olur mu? Taramanın duyarlılığı 'VE/AND' bağlacı yerine yakınlık bağlaçları (Örnek: yanında/adjacent, yakınında/near, içerisinde/within) kullanarak veya kelime grupları taraması kullanılarak artırılabilir mi? Yakınlık bağlaçları arasındaki aralık uygun mu? (Örnek: 'yanında5/adj5' 'yanında2/adj2'ye göre daha çok değişken çıkarabilir)
3. Konu başlıkları (veri tabanına özel)	<ul style="list-style-type: none"> Konu başlıkları konu ile ilgili mi? İlgili konu başlıklarından eksik olan var mı; örneğin önceki dizin terimleri? Herhangi bir konu başlığı çok kapsamlı veya çok dar mı? Konu başlıkları gereken yerde genişletilmiş veya gerektiği yerde daraltılmış mı? Ana başlıklar (başlıca hedefe odaklanan ya da kısıtlı olan) kullanılmış mı? Eğer kullanılmışsa, yeterli gerekçe var mı? Alt başlıklar eksik mi? Alt başlıklar konu başlıklarına bağlanmış mı? (Değişken alt başlıklar tercih edilebilir.) Değişken alt başlıklar konuyla ilgili mi ve uygun biçimde kullanılmış mı? Her bir kavram için serbest metindeki konu başlıkları ve terimler kullanılmış mı (aşağıya bakınız)?
4. Metin kelimesi ile tarama	<ul style="list-style-type: none"> Tarama serbest metindeki yazılış farklarını (Örnek: İngiliz İngilizcesi ve Amerikan İngilizcesi yazılışı) içeriyor mu? Tarama tüm eş anlamlı ve zıt anlamlı kelimeleri kapsıyor mu? Tarama ilgili kesme simgesini içeriyor mu (Yani: Kesme simgesi doğru yerde mi?) Kesme çok kapsamlı veya çok dar mı? Kısa adlar ve kısaltmalar uygun şekilde kullanılmış mı? Konu dışı materyalleri ele almış mı? Kullanılan terimlerin orijinaleri de dahil edilmiş mi? Anahtar kelimeler yeterince spesifik ya da kapsamlı mı? Çok fazla veya çok az sayıda anahtar kelime mi kullanılmış? Gereksiz kelimeler kullanılmış mı? Uygun alanlar taranmış mı; örneğin, metin içi kelime tarama alanları (.tw.)* veya tüm alanlar (.af.):** seçimleri uygun yapılmış mı? Dahil edilecek veya hariç tutulacak başka herhangi bir alan var mı? Kullanılan uzun ifadelerden bazıları kısa ifadeler haline getirilebilir mi?
5. Yazım, söz dizimi ve satır numaraları	<ul style="list-style-type: none"> Herhangi bir yazım hatası var mı? Sistem söz diziminde herhangi bir hata var mı; örneğin, farklı bir tarama ara yüzüne ait kesme simgesinin kullanımı gibi? Satır birleştirmelerinde hata veya tek kalan satırlar (Örnek: Son birleştirmeye dahil edilmemiş olan AND/VE veya OR/VEYA bağlaçlarındaki bir hatayı gösteren satırlar) var mı?
6. Sınırlandırmalar ve filtreler	<ul style="list-style-type: none"> Tüm sınırlandırma ve filtrelerin kullanımı uygun ve bunlar verilen araştırma sorusuyla ilgili mi? Tüm sınırlandırma ve filtreler doğru kullanılmış ve bunlar veri tabanı için uygun mu? Herhangi bir yardımcı sınırlandırma veya filtre eksik mi? Sınırlandırmalar veya filtreler çok kapsamlı veya çok kısıtlı mı? Herhangi bir sınırlandırma veya filtre eklenebilir veya çıkartılabilir mi? Kullanılan filtrelerin kaynakları kaynakçada belirtilmiş mi?
Kısaltmalar: PICO: hasta, girişim, karşılaştırma, sonuç; tw: text word; af: all field	

Tablo 3. PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu-Tarama Önerisi & Akran Değerlendirmesi

TARAMA ÖNERİSİ: BU BÖLÜM TARAMAYI YAPAN KİŞİ TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.	
Taramayı Yapan:	e-mail:
Tarama formatının değerlendirmeye sunulduğu tarih:	
Değerlendirmenin tamamlanması talep edilen tarih:	<i>[Maksimum=Beş iş günü]</i>
Sistemik Derlemenin Başlığı	
Bu benim...	
☐	BİRİNCİL (TEMEL) veri tabanı stratejim – Tarama sorusu ve veri tabanı için önerdiğim ilk strateji.
☐	BİRİNCİL (TEMEL) veri tabanı stratejim- Değerlendirme sonrası revize edilerek sunulan birincil tarama stratejisi. Eğer bu akran değerlendirmesine bir cevapsa, inceleme önerilerine karşılık yapılan değişiklikleri listeleyin:
☐	İKİNCİL tarama stratejim – Araştırma sorusu ve veri tabanı için önerilen ikincil tarama stratejisi.
☐	İKİNCİL tarama stratejim – Değerlendirme sonrası revize edilerek sunulan ikincil tarama stratejisi. Eğer bu akran değerlendirmesine bir cevapsa, inceleme önerilerine karşılık yapılan değişiklikleri listeleyin:
Veri Tabanı (örnek: MEDLINE, CINAHL...)[Zorunlu]	
Ara Yüz (örnek: Ovid, EBSCO...)[Zorunlu]	
Araştırma Sorusu [Zorunlu]	
Araştırmanın Amacı [Zorunlu]	

Tablo 3. (devam) PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu-Tarama Önerisi & Akran Değerlendirmesi

TARAMA ÖNERİSİ: BU BÖLÜM <u>TARAMAYI YAPAN KİŞİ</u> TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.	
PICO Formatı (Araştırma sorunuzu PICO's bileşenlerine ana hatlarıyla ayırın [P: patient/hasta; I: Intervention/girişim; C: Comparison/karşılaştırma; O:Outcomes/Çıktılar; S: study design/araştırma tipi])	
P	
I	
C	
O	
S	
Dahil Etme Kriterleri [<i>İsteğe bağlı</i>] (Dahil edilecek yaş grupları, çalışma türleri vb. kriterleri listeleyin)	
Dışlama Kriterleri [<i>İsteğe bağlı</i>] (Çalışma türleri, tarih sınırlaması vb. dışlama kriterlerini listeleyin)	
Tarama filtresi uygulandı mı? [<i>Bir önceki soruya EVET cevabı verildiyse doldurulması zorunlu</i>] Evet ☐ Hayır ☐ Cevabınız EVET ise, hangisi? (Örnek: Cochrane RKÇ filtresi, PubMed Klinik Sorgulama filtresi): Eğer bu yayınlanmış bir filtre ise kaynağını belirtin:	
Akran değerlendirmesi için yararlı olabileceğini düşündüğünüz diğer notlar veya yorumlar? [<i>İsteğe bağlı</i>]	
Lütfen tarama stratejisini kopyalayıp buraya yapıştırın (tam olarak taramayı yaptığınız gibi, her satırdaki kayıt sayısını içerecek şekilde) [Zorunlu]	
(Gerekirse daha fazla boşluk ekleyiniz.)	

Tablo 3. (devam) PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu-Tarama Önerisi & Akran Değerlendirmesi

AKRAN DEĞERLENDİRMESİ: BU BÖLÜM AKRAN DEĞERLENDİRMESİNİ YAPAN KİŞİ TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.		
Değerlendirmeyi yapan:	e-mail:	Tamamlama tarihi:
1. ARAŞTIRMA SORUSUNUN ÇEVİRİSİ		
A) Yeterli	☐	
B) Öneri/lerle yeterli	☐	
C) Revizyon gerekli	☐	
Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:		
<input type="text"/>		
2. BİRLİKTELİK VE YAKINLIK BAĞLAÇLARI (BOOLEAN OPERATÖRLERİ)		
A) Yeterli	☐	
B) Öneri/lerle yeterli	☐	
C) Revizyon gerekli	☐	
Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:		
<input type="text"/>		
3. KONU BAŞLIKLARI		
A) Yeterli	☐	
B) Öneri/lerle yeterli	☐	
C) Revizyon gerekli	☐	
Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:		
<input type="text"/>		
4. METİN KELİMESİ İLE TARAMA*		
A) Yeterli	☐	
B) Öneri/lerle yeterli	☐	
C) Revizyon gerekli	☐	
Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:		
<input type="text"/>		

Tablo 3. (devam) PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu-Tarama Önerisi & Akran Değerlendirmesi

AKRAN DEĞERLENDİRMESİ: BU BÖLÜM AKRAN DEĞERLENDİRMESİNİ YAPAN KİŞİ TARAFINDAN DOLDURULACAKTIR.

5. YAZIM, SÖZ DİZİMİ VE SATIR NUMARALARI

A) Yeterli	☐
B) Öneri/lerle yeterli	☐
C) Revizyon gerekli	☐

Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:

6. SINIRLAMA VE FİLTRELER

A) Yeterli	☐
B) Öneri/lerle yeterli	☐
C) Revizyon gerekli	☐

Yanıtınız 'B' ya da 'C' ise bir açıklama ya da örnek ekleyin:

TOPLAM DEĞERLENDİRME

A) Yeterli	☐
B) Öneri/lerle yeterli	☐
C) Revizyon gerekli	☐

Ek Öneriler:

**Metin kelimesi (text word-doğal dil) yazarların başlıkta ve özetinde kullandıkları kelimelerdir. Konu taraması yaparken tarama kutucuğuna kelime ya da kelime öbeği yazıldığında bazı sonuçlar gelecektir. Ancak etkili bir tarama yapabilmek için doğru dili bulmak gerekir. Kontrol edilmiş kelimeler olarak da adlandırılan konu başlıkları (Subject headings) kullanmak, rastgele kelimeler yerine kavramlara odaklanmanın bir yoludur. Bu, eğer aradığınız kavramla ilgili konu başlıkları varsa, doğrudur. Bazen metin kelimelerini kullanmaktan başka seçenek yoktur, hatta iyi bir tarama konu başlıkları (örneğin MeSH, ICL) ve metin kelimelerinin birleşiminden oluşur. Bir kelimenin tüm formlarını getirmek için kısaltma kullanın (örneğin child*), ifadeleri tırnak içine alın. Ayrıca aynı kavramın alternatif yazılış (örneğin behavior or behaviour) ya da eş anlamlılarıyla (örneğin therapeutic=remedial=curative) ifade edildiğini unutmamak da önemlidir.*

Tablo 4. PRESS 2015 Rehberi Uygulama Stratejileri

PRESS 2015 REHBERİ UYGULAMA STRATEJİLERİ	
Uygulama Stratejisi	Yönlendirici
1	<ul style="list-style-type: none"> • 'Birincil tarama'ya akran değerlendirmesi yapılmalıdır.* • Akran değerlendirmesi sonuçlarına ve diğer veri tabanları ve/veya ara yüzlere uyarlamanın karmaşıklığına bağlı olarak daha fazla akran değerlendirmesi istenebilir. Bir SD veya STD herhangi bir zamanda güncellendiğinde, güncellenen tarama için de akran değerlendirmesi yapılmalıdır.
2	<ul style="list-style-type: none"> • PRESS Rehberi kullanılarak yapılan bir akran değerlendirmesi yeterlidir. • Bazı durumlar için ikinci bir değerlendirme gerekebilir; örneğin, proje kapsamının veya araştırma sorusu/larının değişmesi, karmaşık yeni ara yüzlerin dahil edilmesi, akran değerlendiricinin daha fazla değerlendirmeye gerek olduğunu belirtmesi gibi. • Akran değerlendirmesi süreci yazılı olarak kaydedilmelidir.
3	<ul style="list-style-type: none"> • Akran değerlendiricilerin kim oldukları belirtilmelidir. En azından, yayının katkıda bulunanlar bölümünde akran değerlendiricisinden bahsedilmelidir (değerlendirici istemezse belirtilmeyebilir). Taranan veri tabanı ve hizmet sağlayıcısı belirtilmelidir; örneğin OvidSP MEDLINE gibi.
4	<ul style="list-style-type: none"> • Bir taramanın akran değerlendirmesinden geri dönüş süresi azami beş (5) iş günü olmalıdır. Daha kısa geri dönüş süresi tartışılabilir.
<p>Kısaltmalar: SD: sistematik derleme; STD: sağlık teknolojileri değerlendirmesi.</p> <p>* Birincil tarama, taranacak en önemli veri tabanı taranırken ve normal olarak ilk tarama stratejisinin geliştirildiği yerde taramayı yapan araştırmacı tarafından belirlenir.</p>	

PRESS 2015 Rehberinde Boolean bağlaçlarının etkili kullanımıyla ilgili elde edilen kanıtlar doğrultusunda kütüphanecilerin tarama stratejisinin kontrolü uygulamalarına yönelik altı alan bulunmaktadır (Tablo 1).¹⁴ Bu alanlar genelde PICO (Patient, Intervention, Comparison, Outcome) formatında oluşturulan araştırma sorusunun tarama kavramlarına doğru bir şekilde dönüştürülmesini; dönüştürülen kavramların Boolean (birliktelik bağlaçları: AND/VE, OR/VEYA, NOT/DEĞİL) ve yakınlık bağlaçları ile doğru bir şekilde kombinasyonunu; veri tabanına özel konu başlıklarının geniş kapsamlı olmasının; konu başlıklarının yeterince kapsamlı olmadığı durumlarda serbest metin/metin kelimesi taramasının kullanılma durumunu; yazım söz dizilimi ve satır numaralarının doğru bir şekilde bir araya getirilmesini ve sınırlandırma/filtre kullanımını değerlendirme önerilerini içermektedir.¹⁴ PRESS 2015 Kanıt Temelli Kontrol Listesinde de bu altı öneri yer almaktadır (Tablo 2). Önceki versiyonda¹⁵ yer alan '*Boolean bağlaçları kullanılarak oluşturulan tarama stratejisinin diğer veri tabanlarına ustalıkla uyarlanması*' alanı, tarama süresinin uzamasına yol açması nedeniyle güncellenen kontrol listesinin amacına hizmet etmediği düşünülerek, PRESS 2015 Kanıt Temelli Kontrol Listesinden çıkarılmıştır.^{14,16}

PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu, hazırlanan tarama stratejisinin akran değerlendirmesi sürecinin kolaylaştırılması amacıyla iki kısımdan oluşmaktadır (Tablo 3). PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu'nun birinci kısmında yapılacak olan sistematik derlemenin başlığı, araştırma sorusu, dahil etme ve dışlama kriterleri ve oluşturulan tarama stratejisi tüm detaylarıyla birlikte belirtilmektedir. Bu kısım taramayı yapan araştırmacı tarafından doldurulmaktadır. Oluşturulan tarama stratejisinin uygunluğu, PRESS 2015 Rehberi Değerlendirme Formu'nun ikinci kısmında kontrol listesinde yer alan altı temel alan için ayrı ayrı değerlendirilmektedir. İkinci kısım değerlendirmeyi yapan uzman tarafından doldurulmaktadır. Tarama stratejisinin uygunluğu için en az bir uzman değerlendiricinin görüşleri yeterli kabul edilmektedir.¹⁴ Değerlendirmeyi yapan en az bir uzman tarafından kontrol listesindeki alanların en az biri için yapılan değişiklik önerisi tarama stratejisinin yeniden revize edilmesini gerektirmektedir.¹⁴

PRESS 2015 Kanıt Temelli Kontrol Listesi'nin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla rehberde, oluşturulan elektronik tarama stratejisinin yapılacak olan akran değerlendirmesi sayısı, süresi, sıklığı ve zamanı ile ilgili standartları içeren dört adet uygulama stratejisi bulunmaktadır (Tablo 4).¹⁴

Tartışma

Araştırma sorusu ile ilgili tüm çalışmaların belirlenmesi, var olan kanıtların sentezlenmesinde tüm sistematik derlemelerin öncelikli amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir.⁵ Bu durumun önemi '*sistemik derlemeye çöp girerse çöp çıkar (garbage-in, garbage out)*' şeklinde özetlenmektedir.¹⁷ Bu nedenle, sistematik derlemelerin kalitesi, yapılacak kapsamlı bir literatür taraması ile ilişkilendirilmiştir.^{5,17} Yapılan literatür taramasının sistemli olması, konuyla ilgili tüm anahtar kelimelerin belirlenerek çeşitli kombinasyonlar ve birliktelik/yakınlık bağlaçları kullanılarak bir strateji geliştirilmesi, oluşturulan stratejinin konuyla ilgili birden çok elektronik veri tabanına uyarlanarak taramanın yürütülmesi ve kaydedilmesi, taramanın ölçülebilir ve tekrarlanabilir olması adına bir gereklilik olarak nitelendirilmektedir.^{1,7,9} Elektronik veri tabanı taramasının kalitesinin PRESS Rehberi gibi yapılandırılmış bir araç kullanılarak artırılabilirliği düşünülmektedir.¹⁴ Bu çalışmayla, akran değerlendirme sürecinde en sık kullanılan PRESS 2015 Rehberi Türkçeye uyarlanarak sistematik derleme alanında çalışan araştırmacıların veri toplama aşamalarını kolaylaştırmak için bir kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

Cochrane Collaboration, literatür taramasına başlamadan önce oluşturulan strateji ile ilgili literatür tarama konusunda özel eğitim almış uzmanlardan danışmanlık alınmasının, kullanılan metodolojinin şeffaflığını ortaya koymadaki önemini vurgulamaktadır.⁵ McGowan ve arkadaşlarının çalışmasında, akran değerlendirmesi yapılan sistematik derlemelerde taramanın kapsamlılığı ve kalitesinin yapılmayanlara göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir.¹⁸ Başka bir çalışmada, tarama stratejisinin değerlendirmesinde PRESS rehberini kullananların %82'si PRESS'in süreçte oldukça işe yaradığını belirtmiştir.¹⁶ PRESS Rehberinin, kullanılacak tarama stratejisinde araştırmacılar tarafından yapılabilecek olası hataları belirlediği, böylece elde edilen bilimsel kanıtın gücünü ve kalitesini artırdığı ve tarama süresini kısalttığı bildirilmiştir.^{9,11,14,16} Sistematik derlemelerin incelendiği güncel bir çalışmada ise, dahil edilen sistematik derlemelerin tamamına yakınında (%99.4) tarama stratejisinin akran değerlendirmesi yapılmadığı saptanmıştır ve bu nedenle, sistematik derlemelerde tekrar edilebilirlik ve şeffaflık ilkelerini sağlamak için literatür taramasında akran değerlendirmesi yapılması, PRISMA-S kontrol listesi ve PRESS Rehberi'nin kullanılması önerilmiştir.⁷ PRESS 2015 Rehberinin akran değerlendirmesi sürecinde bir çerçeve olarak kullanılmasının, hem tarama stratejisinin gözden geçirilmesini hem de sistematik derlemenin yayınlanma sürecini kolaylaştıracağı söylenebilir.

Tekrarlanabilir olması bir sistematik derlemenin en önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir.¹ Başka araştırmacıların aynı araştırma sorusunu kullanarak yeni bir sistematik derleme yapabilmesi ve öncekine benzer sonuçlara ulaşabilmesi için, tarama stratejisinin raporlanması önerilmektedir.^{1,9,10} Tarama stratejisini raporlamama veya eksik raporlamanın, stratejinin doğruluğu ve sistematik derlemelerin sonuçlarının güvenilirliği ile ilgili şüphe oluşturduğu bildirilmektedir.⁹ Bu nedenle oluşturulan stratejinin PRESS 2015 Rehberi kullanılarak akran değerlendirmesinin yapılmasının, araştırmacıları, kullandıkları tarama stratejisini raporlamaya teşvik edeceği de ön görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, PRESS 2015 Rehberi kullanılarak akran değerlendirmesi yapılan kapsamlı literatür taramasının, sistematik derlemelerden elde edilen sonuçların uygulamada kullanılabilirliğinin artırılmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Tüm dünyayla benzer şekilde ülkemizde özellikle sağlık alanında sistematik derleme metodolojisinin öneminin gittikçe arttığı göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen kanıtların birey ve toplumların sağlığının geliştirilmesini, hastalıkların önlenmesinde birinci basamak hizmetlerin gücünü ve etkisini görünür kılmayı, kanıt temelli bakım sunmayı ve hasta çıktılarını olumlu etkileyeceği için, PRESS 2015 Rehberi'nin tarama stratejisinin oluşturulmasında ve uyarlanmasında araştırmacılar tarafından aktif olarak kullanılması önerilir.

*Bu çalışma 07-09 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen 2. Uluslararası 3. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

1. Aromataris E, Riitano D. Constructing a search strategy and searching for evidence. A guide to the literature search for a systematic review. *Am J Nurs*. 2014;114(5):49-56. doi: <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000446779.99522.f6>
2. Moher D, Shamseer L, Clarke M, Ghersi D, Liberati A, Petticrew M, et al. Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Syst Rev*. 2015;4(1):1. doi: <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
3. Chandler J, Cumpston M, Thomas J, Higgins JPT, Deeks JJ, Clarke MJ. Chapter I: Introduction. 2020. In: *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions version 6.1. (updated September 2020)*: Cochrane. Accessed September 30, 2020 at <https://training.cochrane.org/handbook/current/part-1>
4. Cooper C, Booth A, Varley-Campbell J, Britten N, Garside R. Defining the process to literature searching in systematic reviews: a literature review of guidance and supporting studies. *BMC Med Res Methodol*. 2018;18(1):85. doi: <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0545-3>
5. Lefebvre C, Glanville J, Briscoe S, Littlewood. A., Marshall C, Metzendorf M-I, et al. Chapter 4: Searching for and selecting studies. 2020. In: *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions version 6.1. (updated September 2020)*: Cochrane. Accessed September 30, 2020 at <https://training.cochrane.org/handbook/current/part-4>
6. Institute of Medicine (IOM). *Finding what works in health care: standards for systematic reviews*. Washington (DC): National Academies Press; 2011.
7. Harari MB, Parola HR, Hartwell CJ, Riegelman A. Literature searches in systematic reviews and meta-analyses: a review, evaluation, and recommendations. *J Vocat Behav*. 2020;118:103377. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103377>
8. Knoll T, Omar MI, Maclennan S, Hernandez V, Canfield S, Yuan Y, et al. Key steps in conducting systematic reviews for underpinning clinical practice guidelines: methodology of the European Association of Urology. *Eur Urol*. 2018;73(2):290-300. doi: <http://doi.org/10.1016/j.eururo.2017.08.016>
9. Rethlefsen M, Kirtley S, Waffenschmidt S, Ayala AP, Moher D, Page MJ, et al. PRISMA-S: an extension to the PRISMA Statement for Reporting Literature Searches in Systematic Reviews. 2020. Accessed September 30, 2020 at <https://osf.io/sfc38/>
10. Bramer WM, de Jonge GB, Rethlefsen ML, Mast F, Kleijnen J. A systematic approach to searching: an efficient and complete method to develop literature searches. *JMLA*. 2018;106(4):531-41. doi: <https://doi.org/10.5195/jmla.2018.283>
11. Franco JVA, Garrote VL, Escobar Liquitay CM, Vietto V. Identification of problems in search strategies in Cochrane Reviews. *Res Synth Methods*. 2018;9(3):408-16. doi: <https://doi.org/10.1002/jrsm.1302>
12. McKeown S, Ross-White A. Building capacity for librarian support and addressing collaboration challenges by formalizing library systematic review services. *JMLA*. 2019;107(3):411-9. doi: <http://doi.org/10.5195/jmla.2019.443>
13. Relevo R. *Methods guide for medical test reviews*. AHRQ Publication No: 12-EC017. Rockville (MD): Agency for Healthcare Research and Quality; 2012:1-188.
14. McGowan J, Sampson M, Salzwedel D, Cogo E, Foerster V, Lefebvre C. PRESS peer review of electronic search strategies: 2015 guideline explanation and elaboration (PRESS E&E). Ottawa: CADTH. 2016, 1-79.
15. McGowan J, Sampson M, Lefebvre C. An evidence based checklist for the peer review of electronic search strategies (PRESS EBC). *Evid Based Libr Inf Pract*. 2010;5(1):149-54. doi: <https://doi.org/10.18438/B8SG8R>
16. Relevo R, Paynter R. Peer review of search strategies. methods research report. AHRQ Publication No. 12-EHC068-EF. Rockville, MD: Agency for Healthcare Research and Quality; 2012:1-40. Retrieved from: www.effectivehealthcare.ahrq.gov/reports/final.cfm
17. Xiao Y, Watson M. Guidance on Conducting a systematic literature review. *J Plan Educ Res*. 2017;39(1):93-112. doi: <https://doi.org/10.1177/0739456X17723971>
18. McGowan J, Sampson M, Salzwedel DM, Cogo E, Foerster V, Lefebvre C. PRESS peer review of electronic search strategies: 2015 guideline statement. *J Clin Epidemiol*. 2016;75:40-6. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2016.01.021>